

НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

імені М. П. ДРАГОМАНОВА

Жовнірук Андрій Іванович

УДК 159.953.4:[37.016:81'243]

**РОЗВИТОК МНЕМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ У ПРОЦЕСІ
ЗАСВОЄННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ ЗАСОБАМИ АУДІЮВАННЯ**

19.00.07 – педагогічна та вікова психологія

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата психологічних наук

Київ - 2017

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана у Національному педагогічному університеті імені М.П. Драгоманова, Міністерство освіти і науки України.

Науковий керівник: кандидат психологічних наук, професор
Ширяєва Людмила Миколаївна,
Національний педагогічний університет
імені М. П. Драгоманова,
професор кафедри психології.

Офіційні опоненти: дійсний член НАПН України,
доктор психологічних наук, професор
Чепелєва Наталія Василівна,
Інститут психології імені Г.С. Костюка,
заступник директора з науково-дослідної роботи;

кандидат психологічних наук, доцент
Бондар Світлана Іванівна,
Академія праці, соціальних відносин і туризму,
завідувач кафедри іноземних мов та
інформаційно-комунікаційних технологій.

Захист відбудеться 29 березня о 14⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.053.10 у Національному педагогічному університеті імені М. П. Драгоманова, 01601, м. Київ, вул. Пирогова, 9.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці НПУ імені М. П. Драгоманова за адресою: 01601, м. Київ, вул. Пирогова, 9.

Автореферат розісланий 28 лютого 2017 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

Л. В. Долинська

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність дослідження. Докорінні зміни в суспільстві, що стали наслідком глобалізаційних процесів в усіх сферах життєдіяльності людини, перетворили інформацію на потужний регулятор світових відносин, неоціненний ресурс, володіння яким надає особистості серйозні переваги, у тому числі й у професійній діяльності. Відтак перед вищою школою України нині постають завдання щодо підготовки фахівців, які б не лише володіли ґрунтовними теоретичними і практичними знаннями, але могли якісно та швидко опрацювати отриману інформацію, легко адаптуватися в постійно зростаючому інформаційному просторі. Зокрема, це означає формування в молоді вміння оперативного аналізувати інформацію, швидко відкидати незначне, зберігати у свідомості важливі та актуальні знання, тісно пов'язані із мнемічною діяльністю, яка безпосередньо задіяна у мисленневих процесах та опрацює весь накопичений інформаційний багаж особистості. Отже, актуальним завданням сьогодення є пошук моделей розвитку мнемічної діяльності особистості при вивченні іноземної мови.

Теоретичний аналіз наукової психологічної літератури засвідчив, що розробка проблем пам'яті, запам'ятовування, мнемічної діяльності представлена роботами як зарубіжних (Р. Аткинсон, М. Вертгеймер, Е. Гатрі, Г. Еббінгауз, Дж. Міллер, О. Селфрідж, Е. Толмен, Е. Тульвінг тощо), так і радянських та українських (Е.Г. Азімов, С.П. Бочарова, П.І. Зінченко, З.М. Істоміна, М.А. Кузнецов, О.П. Крупський, Г.К. Серета, А.О. Смірнов, Т.Б. Хомуленко, Л.В. Черемошкіна тощо) вчених.

У доробку зарубіжних науковців досліджуються асоціативна природа мнемічних процесів (Г. Еббінгауз, Г. Мюллер, А. Пільцекер), структуризація матеріалу під час запам'ятовування (М. Вертгеймер, К. Коффка), залежність запам'ятовування від підкріплення реакції особистості на стимул (Е. Гатрі, Б. Скіннер, Е. Торндайк, Д. Уотсон, К. Халл, В. Штерн), етапи перебігу мнемічних операцій, блоки, підструктури, рівні перетворення матеріалу (Р. Аткинсон, Є.М. Величковський, Г.Г. Вучетич), запам'ятовування через побудову логічних схем і семантичних сіток (Дж. Міллер, О. Селфрідж), залежність запам'ятовування від індивідуальних потреб та інтересів особистості (В. Штерн), зв'язок довільного запам'ятовування особистості з потребою у завершенні дії (Б.В. Зейгарнік) тощо.

У радянський період здійснювалися дослідження залежності запам'ятовування від специфіки діяльності особистості (П.І. Зінченко, З.М. Істоміна, Г.К. Серета, А.О. Смірнов), взаємозв'язку уявлень та цілей особистості із протіканням мнемічних процесів (П.К. Анохін, Б.Ф. Ломов), впливу мислення на мнемічні процеси (П.П. Блонський, Л.С. Виготський, О.М. Леонт'єв, О.Р. Лурія), інформаційної природи пам'яті (С.П. Бочарова), смислових зв'язків у процесі запам'ятовування (С.Л. Рубінштейн).

Проблема аудіювання, питання засвоєння іноземного матеріалу на слух, розуміння та осмислення текстової інформації представлені у працях зарубіжних (А. Абрамс, А. Брегмен, Г. Грін, Т. Девін, С. Друмхеллер, У. Хетфілд, М. Хокет та інші), радянських, російських та вітчизняних учених (Б. А. Бенедиктов, С.І. Бондар, Л.С. Єленська, Н.В. Єлухіна, Л.С. Захарова,

І.О. Зимня, Л.І. Іванова, О.В. Кміть, О.Б. Метьолкіна, Є.В. Мусницька, В.Ф. Сатінова, Н.В. Чепелева, В.В. Черниш тощо).

На сучасному етапі розвитку психологічної науки увага вітчизняних науковців сфокусована на вивченні продуктивної ролі пам'яті у формуванні колористичної моделі об'єкта сприйняття (Ю.І. Блінов), розвитку логічної пам'яті підлітків методами активного групового навчання (І.В. Ващенко), особливостей інтерференції на різних функціональних рівнях мнемічної системи (Е.М. Єгорова), моделювання мнемічних процесів (В.В. Криводерев), взаємозв'язку ефективності мнемічних процесів та індивідуально-психологічних особливостей особистості (О.П. Крупський), емоційної пам'яті у мнемічній системі особистості (М.А. Кузнецов), розвитку вищих форм пам'яті особистості (Т.Б. Хомуленко). Є окремі праці сучасних українських вчених з розвитку пам'яті студентів, зокрема Г.Ю. Гоєнага вивчала гендерні особливості довільного та мимовільного запам'ятовування художнього та науково-популярного тексту студентами, О.Б. Стуліка досліджувала психологічні особливості розвитку мнемічних здібностей студентів мовних спеціальностей.

Проте, незважаючи на багатогранність опрацювання проблеми пам'яті, питання особливостей розвитку мнемічної діяльності студентів у процесі засвоєння іноземної мови саме засобами аудіювання досі не були предметом спеціального дослідження, тоді як їх розкриття сприятиме підвищенню ефективності навчальної діяльності та зростанню успішності майбутніх учителів іноземної мови. Таким чином, важливість та недостатня розробленість проблеми зумовили вибір теми дисертаційного дослідження **«Розвиток мнемічної діяльності студентів у процесі засвоєння іноземної мови засобами аудіювання»**.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Тема дисертаційного дослідження входить до тематичного плану науково-дослідних робіт кафедри психології факультету філософської освіти і науки НПУ імені М.П. Драгоманова за напрямом «Зміст, форми, методи та засоби фахової підготовки вчителів», затверджена на засіданні Вченої ради Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова (протокол № 7 від 23 лютого 2006 року) та узгоджена Міжвідомчою радою НАПН з координації психолого-педагогічних досліджень в Україні (протокол № 3 від 26 березня 2013 року).

Об'єкт дослідження – мнемічна діяльність студентів у процесі засвоєння іноземної мови.

Предмет дослідження – розвиток мнемічної діяльності студентів у процесі засвоєння іноземної мови засобами аудіювання.

Мета дослідження полягає в теоретичному та емпіричному вивченні психологічних особливостей мнемічної діяльності студентів у процесі засвоєння іноземної мови та розробці програми розвитку мнемічної діяльності майбутніх учителів іноземної мови засобами аудіювання.

В основу дослідження було покладено припущення про те, що аудіювання як вид мовленнєвої діяльності активізує розвиток мнемічної діяльності особистості у процесі засвоєння іноземної мови. Успішність розвитку мнемічної діяльності студентів у процесі засвоєння іноземної мови

можна підвищити за допомогою засобів аудіювання шляхом активізації механізмів аудіювання (механізм збудження мовно-рухових аналізаторів, механізм тривалого звучання повідомлення, механізм адаптації слухача до аудіотексту, механізм сегментації мовленнєвого ланцюга, механізм розуміння окремих слів і прогнозування їх змісту в контексті, механізм осмисленого аналізу мовленнєвого повідомлення, механізм абстрагування від незнайомих слів, механізм аудитивної здогадки тощо).

Досягнення мети підпорядковане вирішенню таких **завдань дослідження:**

- визначити теоретичні підходи до вивчення проблеми розвитку мнемічної діяльності студентів у процесі засвоєння іноземної мови;
- емпірично виявити особливості розвитку мнемічної діяльності студентів у процесі засвоєння іноземної мови засобами аудіювання;
- визначити критерії, показники та рівні розвитку мнемічної діяльності студентів у процесі вивчення ними іноземної мови в умовах професійної підготовки;
- обґрунтувати, розробити й апробувати розвивальну програму з підвищення ефективності мнемічної діяльності студентів засобами аудіювання у процесі засвоєння іноземної мови.

Методи дослідження: *теоретичні:* аналіз, порівняння, узагальнення, систематизація наукової психолого-педагогічної літератури із проблеми дослідження; *емпіричні:* спостереження, бесіда, анкетування, психолого-педагогічний експеримент у констатувальній, формувальній та контрольній формах; *методи математичної статистики:* метод порівняння двох вибірок, кореляційний аналіз, критерії r-Спірмена та τ -Кендалла, критерії Спірмена та Пірсона, критерій Вілкоксона та критерій знаків, критерії U-Манна-Уїтні й Колмогорова-Смірнова для перевірки достовірності отриманих даних із використанням комп'ютерної обробки емпіричних результатів (програма SPSS 17.0).

На різних етапах дослідження з метою вивчення процесів запам'ятовування, збереження та відтворення використовувався ряд *психодіагностичних методик:* авторська анкета «Визначення потреби студентів в удосконаленні їх мнемічної діяльності», методика дослідження слухової пам'яті В.М. Блейхер, І.В. Крук, С.М. Бокова, методика складання мнемічних планів тексту П.І. Зінченка та А.О. Смірнова, методика послідовного складання плану тексту П.І. Зінченка та В.Я. Ляудіс, методика групування слів під час записування під диктовку П.І. Зінченка та П.Б. Невельського, методика виділення ключових слів у фразах П.І. Зінченка, методика для виявлення здатності до впізнавання матеріалу, активного відтворення та активності перебігу мнемічних процесів особистості О.М. Леонтьєва та Ю.Б. Гіппенрейтер.

Методологічною та теоретичною основою дослідження стали наукові положення про діяльність як ключовий закон розвитку психічних функцій, у тому числі і пам'яті (П.І. Зінченко, З.М. Істоміна, А.О. Смірнов); раціоналізацію діяльності для кращої ефективності запам'ятовування матеріалу (Ф.Д. Горбов, В.Я. Ляудіс, П.Б. Невельський, Г.К. Середа); особливості розвитку

пам'яті від механічних до вербально-логічних форм (Л.С. Виготський, Л.В. Занков); моделювання психічних процесів (А. Бандура, Ж. Піаже, Р. Солсо, Е. Тульвінг, Н.В. Чепелева); специфіку аудіювання іноземною мовою (Б.А. Бенедиктов, М.І. Жинкін, І.О. Зимняя, Л.Ю. Куліш, В.М. Носуленко).

Експериментальна база дослідження. Дослідження проводилося упродовж 2006–2016 років на базі факультету іноземної філології та вечірнього факультету НПУ імені М.П. Драгоманова. Загальна вибірка складала 158 студентів.

Вірогідність і надійність результатів дослідження забезпечувалися комплексним використанням відповідних методів дослідження, застосуванням методів математичної статистики, поєднанням кількісного та якісного аналізу отриманих даних тощо.

Наукова новизна та теоретична значущість одержаних результатів дисертаційного дослідження полягає в тому, що:

- *вперше* досліджено особливості розвитку мнемічної діяльності студентів у процесі вивчення іноземної мови засобами аудіювання та особливості прояву основних процесів (запам'ятовування, збереження та відтворення) мнемічної діяльності студентів у процесі аудіювання, визначено критерії (здатність сприймати, розуміти та запам'ятовувати іншомовну інформацію на слух; володіння способами логічного та смислового опрацювання іншомовної інформації, сприйнятої на слух; точність вербального кодування та відтворення іншомовної інформації, сприйнятої на слух), показники, рівні (високий, середній, низький) розвитку мнемічної діяльності студентів; обґрунтовано модель, розроблено, апробовано та впроваджено експериментальну програму розвитку мнемічної діяльності студентів засобами аудіювання через активізацію механізмів аудіювання (механізм збудження мовно-рухових аналізаторів, механізм тривалого звучання повідомлення, механізм адаптації слухача до аудіотексту, механізм сегментації мовленнєвого ланцюга, механізм розуміння окремих слів і прогнозування їх змісту в контексті, механізм осмисленого аналізу мовленнєвого повідомлення, механізм абстрагування від незнайомих слів, механізм аудитивної здогадки) у процесі вивчення іноземної мови;

- *розширено й доповнено* знання про аудіювання іноземною мовою, аудитивні навички та вміння, механізми аудіювання, засоби аудіювання та особливості їх застосування для розвитку мнемічної діяльності студентів;

- *набуло подальшого розвитку* розуміння сутності мнемічної діяльності, знання про шляхи та засоби підвищення успішності засвоєння іноземної мови.

Практичне значення дослідження визначається тим, що апробований комплекс психодіагностичних методик з вивчення особливостей розвитку мнемічної діяльності у процесі засвоєння іноземної мови й розроблена програма розвитку мнемічної діяльності у процесі засвоєння іноземної мови засобами аудіювання можуть бути використані викладачами ВНЗ у навчальному процесі з метою підвищення рівня запам'ятовування, збереження та відтворення іноземного аудіоматеріалу й загалом ефективності вивчення іноземної мови. Отримані результати доповнюють зміст таких навчальних

дисциплін, як загальна психологія, психолінгвістика, психологія розвитку, вікова психологія, практика англійської мови, спецкурси з розвитку навичок та вмій аудіювання і розвитку мнемічної діяльності засобами аудіювання.

Особистий внесок автора. У спільній з науковим керівником праці «Розвиток пам'яті студентів у процесі засвоєння іноземної мови засобами аудіювання» (навчально-методичний посібник) авторським є обґрунтування та зміст програми цілеспрямованого розвитку мнемічної діяльності студентів засобами аудіювання.

Апробація і впровадження результатів дослідження. Основні положення дисертації обговорювалися й отримали схвалення на 5 міжнародних науково-практичних конференціях, 4 Всеукраїнських науково-практичних конференціях, звітних науково-практичних конференціях викладачів та аспірантів Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова та засіданнях кафедри психології факультету філософської освіти і науки (Київ, 2006–2016 роки).

Впровадження результатів дослідження здійснено в Національному педагогічному університеті імені М.П. Драгоманова на факультеті іноземної філології (довідка № 01-10/1436 від 12.08.2016 р.), на вечірньому факультеті (довідка № 01-10/1434 від 12.08.2016 р.), у Національній академії статистики, обліку та аудиту (довідка № 561 від 13.09.2016 р.), в Академії праці, соціальних відносин і туризму на факультеті економіки, соціальних відносин і туризму та юридичному факультеті (довідка № 01/02-208 від 12.09.2016 р.).

Публікації. Зміст і результати теоретико-експериментального дослідження представлені в 21 публікації автора, серед яких 7 статей у вітчизняних фахових виданнях, 2 статті в зарубіжних фахових виданнях, матеріали 11 конференцій, 1 навчально-методичний посібник.

Структура та обсяг роботи. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків до розділів, висновків, списку використаних літературних джерел з 268 найменувань (з них іноземною мовою – 55), додатків. Основний зміст роботи викладено на 194 сторінках друкованого тексту й містить 20 таблиць та 9 рисунків на 15 сторінках. Загальний обсяг роботи – 279 сторінок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано актуальність обраної теми дисертації, визначено об'єкт та предмет дослідження, мету, завдання, сформульовано припущення, розкрито наукову новизну, теоретичне та практичне значення дослідження, представлено відомості про апробацію та впровадження результатів, подано дані щодо кількості публікацій, обсягу та структури роботи.

У **першому розділі** «*Теоретичний аналіз проблеми розвитку мнемічної діяльності студентів*» досліджено сутність поняття мнемічної діяльності в цілому та особистості юнацького віку зокрема, визначено її зміст та особливості з точки зору психології, окреслено особливості мнемічної діяльності юнацького віку на етапі професійної підготовки, розглянуто специфіку розвитку мнемічної діяльності студентів засобами аудіювання у процесі вивчення іноземної мови.

Аналіз теоретичного та практичного доробку щодо мнемічної діяльності особистості загалом та мнемічної діяльності особистості юнацького віку зокрема, проведений у працях зарубіжних вчених Р. Аткинсона, Р. Бартлетта,

М. Вертгеймера, Г. Г. Вучетич, Е. Гатрі, Г. Еббінгауза, П. Жане, К. Коффки, Дж. Міллера, Г. Мюллера, У. Найсера, А. Пільцекера, Ж. Піаже, О. Селфріджа, Б. Скіннера, Е. Торндайка, Д. Уотсона, З. Фрейда, К. Халла та ін., засвідчив, що розглядуваний феномен являє собою комплексне психічне утворення, якому притаманні цілеспрямованість, вибірковість, осмисленість, активність. Активізація мнемічної діяльності детермінується індивідуальними потребами та інтересами особистості й обумовлює її здатність до вирішення складних пізнавальних завдань за допомогою використання спеціальних мнемічних операцій та рівнів перетворення матеріалу.

У радянській психологічній парадигмі, зокрема в доробку П.К. Анохіна, П.П. Блонського, Л.С. Виготського, П.І. Зінченка, З.М. Істоміної, О.М. Леонтєва, Б.Ф. Ломова, О.Р. Лурії, С.Л. Рубінштейна, Г.К. Середи, А.О. Смірнова, Ю.Г. Трошихіної та ін., значна увага приділялася вивченню системи спеціальних засобів запам'ятовування, оскільки інтелектуальні процеси розглядаються як важливі детермінанти становлення пам'яті крізь призму аналітико-синтетичної діяльності.

Зростання уваги до проблеми активного запам'ятовування на різних вікових етапах в умовах навчання, виховання та інших ситуаціях набуття особистістю соціокультурного життєвого досвіду зумовило вивчення ряду феноменів, які відображають цілеспрямовані процеси пам'яті людини, зокрема такі, як: мнемічні здібності (Х.В. Белашева, К.А. Молчанов, Л.В. Черемошкіна, В.Д. Шадріков, Н.В. Шрейдер), мнемічний результат (Л.В. Черемошкіна), мнемічні завдання (В.О. Ушаков, О.К. Шульга), мнемічна ситуація (К.І. Баранчєєва, І.В. Тивьяєва, Т.М. Тимошилова, Ю.М. Яценко), мнемічні прийоми та процеси (Т.М. Осініна), мнемічна дія (С.Г. Івашко, Л.В. Марищук), мнемічні операції (Л.В. Марищук), мнемічний досвід (І.В. Тивьяєва), мнемічні установки (М.Є. Лисенко), мнемічні ефекти (Б.Г. Мещеряков), мнемічна ціль (З.М. Істоміна), мнемічна система (М.А. Кузнецов, Т.Б. Хомуленко).

Мнемічна діяльність у роботах багатьох дослідників характеризується як особливий вид активної і цілеспрямованої діяльності людини (І.В. Ващенко, Е.М. Єгорова, П.І. Зінченко, Є.Ф. Іванова, В.В. Криводеєв, М.А. Кузнецов, О.Р. Лурія, В.Я. Ляудіс, Т.Б. Хомуленко), спрямованої на запам'ятовування, збереження та відтворення інформації. Специфіка дій, спрямованих на запам'ятовування, залежить від особливостей предмета запам'ятовування, мнемічних здібностей особистості (Є.Ф. Іванова, Л.В. Черемошкіна) та визначається відповідними операціями (А.О. Смірнов), які включені у мнемічну ціль діяльності (З.М. Істоміна) та тісно взаємопов'язані з іншими феноменами психіки (В.Я. Ляудіс, Г.К. Серєда) у процесі виконання діяльності.

Так, Е.Г. Азімов, В.П. Зінченко та Б.Г. Мещеряков визначають мнемічну діяльність як активну діяльність людини, що спрямована на запам'ятовування, збереження, відтворення матеріалу, і включає в себе динамічну структуру з чотирьох операцій: орієнтування в матеріалі, який потрібно запам'ятати, пошук і виділення способу групування відповідно до особливостей матеріалу, групування та перебудова матеріалу, встановлення внутрішньо групових зв'язків для систематизації матеріалу через побудову певної мнемосхеми, що допоможе відтворити матеріал.

Згідно з Л.В. Черемошкіною та В.О. Ушаковим, мнемічна діяльність складається з функціональної, операційної й регулятивної підсистем, які визначаються функціональними, операційними (інтелектуальні операції, спрямовані на збереження матеріалу) та регулятивними механізмами. Активізація мнемічної діяльності особистості відбувається за принципом розгортання, тобто поетапного залучення відповідних операцій. Основними етапами здійснення мнемічної діяльності є первинний відбір засобів запам'ятовування (відповідних операцій); пошук кращих засобів методом спроб і помилок (відбір кращих інтелектуальних операцій); відпрацювання плану запам'ятовування й оптимізація сформованої системи інтелектуальних операцій.

На основі узагальнення наукових положень *мнемічна діяльність особистості була визначена нами як комплексне системне психічне утворення, що забезпечує активне, осмислене, цілеспрямоване запам'ятовування, збереження і відтворення інформації за допомогою використання системи спеціальних операцій, які спрямовуються мнемічною ціллю чи мнемічним завданням, поставленими перед особистістю.*

Психологічний феномен мнемічної діяльності студентів характеризується: опосередкованим характером (О.М. Леонт'єв), зростанням можливості керування мнемічними процесами (Б.Г. Анан'єв), поступовим розвитком вербальних форм запам'ятовування (Л.С. Виготський), логічною природою запам'ятовування (П.П. Блонський, Л.С. Виготський, В.М. Екземплярський), збільшенням швидкості та обсягу запам'ятовування (Б.М. Теплов), використанням смислових та раціональних способів запам'ятовування (А.О. Смірнов), довільним характером запам'ятовування (П.І. Зінченко), саморегулюючою формою запам'ятовування (Гізель Лейбоуві-Віф, В.Я. Ляудіс), переходом репродуктивних форм запам'ятовування в реконструктивні (В.Я. Ляудіс), прогностичною спрямованістю (А. Бандура), перетворенням дуалістичного на релятивістський метод опрацювання інформації (Р. Перрі, К. Рігель, У. Шайі), інтегративним характером мнемічної діяльності (Р. Кеган).

Аудіювання може розглядатися як рецептивний вид мовленнєвої діяльності (Н.В. Єлухіна, Є.В. Мусницька), спрямований на сприймання, впізнавання та розуміння усного мовленнєвого повідомлення, закодованого засобами мови (В.Ф. Сатінова), що характеризується чіткою ієрархічною структурою, у якій виділяються три фази (спонукально-мотиваційна, аналітико-синтетична, виконавча), які не усвідомлюються і суб'єктивно представлені єдиним одномоментним процесом, що безпосередньо приводить до розуміння предметних відношень, котрі складають зміст прослуханого повідомлення (І.О. Зимня). Аудіювання задіює різні види психічних процесів та складається з таких компонентів, як: диференціювання сприйнятих звуків, інтегрування сприйнятих звуків у смислові комплекси та утримування їх у пам'яті під час прослуховування, здійснення ймовірного прогнозування та розуміння прослуханого звукового ланцюга (Л.С. Єленська). Проте цілісність та динамічність цих компонентів забезпечуються роботою основних механізмів аудіювання, а саме: механізмом збудження мовно-рухових аналізаторів,

механізм тривалого звучання повідомлення, механізм адаптації слухача до аудіотексту, механізм сегментації мовленнєвого ланцюга, механізм розуміння окремих слів і прогнозування їх змісту в контексті, механізм осмисленого аналізу мовленнєвого повідомлення, механізм абстрагування від незнайомих слів, механізм аудитивної здогадки тощо (Л.І. Іванова, О.Б. Метьолкіна).

Уміння, яких необхідно набути, щоб процес аудіювання був успішним, стосуються здатності особистості до смислового оброблення інформації, зокрема ділити текст на смислові фрагменти, встановлювати логічні зв'язки між елементами тексту, відокремлювати головне від другорядного, виділяти смислові центри тощо (Н.В. Єлукіна, О.В. Кміть). Специфіка аудіювання полягає в тому, що в ньому активно переплітаються прогностичний, мотиваційний, мнемічний, мисленнєвий та вербальний компоненти (Г. Грін, Т. Девін, Л.С. Єленська, І.О. Зимняя, Г.П. Кожевнікова, В.Ф. Сатінова), що дає нам право зробити припущення про можливість розвитку мнемічної діяльності студентів засобами аудіювання через активізацію механізмів аудіювання у процесі засвоєння іноземної мови.

Визначені теоретичні положення стали базисом для побудови експериментального дослідження, спрямованого на визначення психологічних особливостей, критеріїв, показників, рівнів розвитку мнемічної діяльності студентів у процесі вивчення іноземної мови засобами аудіювання.

У **другому розділі** *«Експериментальне дослідження розвитку мнемічної діяльності майбутніх учителів в умовах фахової підготовки»* обґрунтовано методики дослідження й наведено результати в кількісних та якісних показниках, визначено психологічні особливості та динаміку основних процесів мнемічної діяльності студентів, виділено критерії та визначено рівні розвитку цієї діяльності. У констатувальному експерименті брало участь 158 студентів 1–4 курсів, які навчаються за спеціальністю “Іноземна мова” Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова.

У процесі констатувального експерименту були поставлені такі завдання: підібрати комплекс методик та адаптувати їх для виявлення особливостей розвитку мнемічної діяльності у студентів в умовах аудіювання; експериментально дослідити особливості розвитку основних процесів мнемічної діяльності: запам'ятовування, збереження й відтворення студентами навчального матеріалу у процесі аудіювання; виділити критерії та визначити рівні запам'ятовування, збереження й відтворення студентами навчального матеріалу; провести кількісний та якісний аналіз одержаних результатів і виявити особливості розвитку мнемічної діяльності студентів в умовах фахової підготовки засобами аудіювання.

Мнемічна діяльність студентів значною мірою обумовлюється наявністю у майбутніх учителів іноземної мови ґрунтовних знань про зміст, особливості та сформованість потреби в активізації цієї діяльності. З метою виявлення особливостей формування у студентів потреби в її активізації було розроблено авторську анкету. Здійснений аналіз результатів анкетування студентів дав можливість зробити висновок щодо наявності у студентів знань про мнемічну діяльність, зокрема в умовах вивчення іноземної мови. Однак як зазначають

самі досліджувані, їх знання у цій галузі є поверхневими, малосистематизованими й отриманими з випадкових літературних джерел.

Відповідно до другого завдання констатувального експерименту вивчалися особливості розвитку у студентів процесів мнемічної діяльності (запам'ятовування, збереження, відтворення) при вивченні іноземної мови.

Запам'ятовування в майбутніх учителів на різних етапах фахової підготовки відбувається нерівномірно. У переважній більшості студентів 1 курсу розвиток мнемічної діяльності є недостатнім і не досягає високого рівня. Використання студентами переважно механічних навичок запам'ятовування є малоєфективним і призводить до гальмування розглядуваного феномена. Під час навчання на старших курсах університету відбувається активізація запам'ятовування у студентів. Серед студентів 4 курсу виявлено значну кількість осіб з низьким та середнім рівнями запам'ятовування.

Збереження інформації є складним феноменом, який включає декілька операцій (сислове орієнтування, групування схожих елементів, виділення смислових опорних пунктів). Найвищого рівня розвитку досягає операція групування схожих елементів навчального матеріалу. Найнижчі показники виявлено за рівнем здатності студентів виділяти опорні пункти. На подальших етапах професійної підготовки відбувається гальмування групування схожих елементів і здатності виділяти опорні пункти. Це зумовлює недостатній розвиток навичок смислового орієнтування, що обумовлено несформованістю в майбутніх учителів раціональних прийомів оперування досліджуваними процесами, а також недостатнім розвитком запам'ятовування, яке значною мірою впливає на ефективність збереження інформації.

3-поміж усіх процесів мнемічної діяльності показники *відтворення* у студентів 1 курсу є найнижчими. Упродовж терміну професійної підготовки розвиток процесу відтворення в майбутніх учителів відбувається нерівномірно. Так, засвоєння навичок навчальної діяльності сприяє активізації розглядуваного феномена, проте гальмування запам'ятовування та збереження інформації призводить до недостатнього розвитку і відтворення.

Таблиця 1

Особливості кількісного розподілу майбутніх учителів іноземної мови за рівнями мнемічної діяльності

N=158

Рівень мнемічної діяльності	I курс		II курс		III курс		IV курс		Усього	
	Абс.	%	Абс.	%	Абс.	%	Абс.	%	Абс.	%
Високий	5	11,9	7	15,2	6	17,1	9	25,7	27	17,1
Середній	17	40,5	15	32,6	13	37,2	17	48,6	62	39,2
Низький	20	47,6	24	52,2	16	45,7	9	25,7	69	43,7

Згідно з результатами проведеного теоретико-експериментального дослідження та визначеними критеріями розвитку мнемічної діяльності студентів засобами аудіювання, а саме: 1) здатність сприймати, розуміти та запам'ятовувати іншомовну інформацію на слух (В.М. Блейхер, С.І. Бондар,

В.М. Носуленко); 2) володіння способами логічного та смислового опрацювання іншомовної інформації, сприйнятої на слух (П.І. Зінченко, М.А. Кузнецов, Н.В. Чепелева); 3) точність вербального кодування та відтворення іншомовної інформації, сприйнятої на слух (А.В. Беляєва, Ю.Б. Гіппенрейтер, Н.Д. Завалова, О.М. Леонт'єв), результати розвитку мнемічної діяльності майбутніх учителів іноземної мови були співвіднесені з показниками високого, середнього і низького рівнів досліджуваного феномена.

Студенти з *високим рівнем розвитку* мнемічної діяльності володіють відмінною здатністю запам'ятовувати інформацію на слух, використовують прийоми цілеспрямованого запам'ятовування повною мірою, добре сприймають інформацію на слух, намагаючись її зрозуміти, вміють скласти хороший узагальнений план прослуханого тексту і здійснити його ґрунтовну смислову інтерпретацію, спроможні згрупувати елементи тексту відповідно до матеріалу та знайти потрібні внутрішні логічні зв'язки між його частинами, здатні правильно виділити смислові опорні пункти у прослуханому матеріалі для подальшого їх використання у процесі відтворення інформації, володіють навичками узагальнення смислових одиниць на високому рівні, використовують логічні прийоми при відтворенні інформації повною мірою, намагаються відтворити матеріал на основі попередньої систематизації інформації за допомогою певної схеми.

Студенти із *середнім рівнем розвитку* мнемічної діяльності демонструють помірну здатність запам'ятовувати інформацію на слух, використовують прийоми цілеспрямованого запам'ятовування частково, сприймають інформацію на слух, не завжди намагаючись її зрозуміти, можуть скласти узагальнений план прослуханого тексту та здійснити його поверхневу смислову інтерпретацію, спроможні згрупувати елементи тексту, не завжди віднайшовши потрібні логічні зв'язки між частинами матеріалу; здатні виділити лише окремі смислові опорні пункти у прослуханому матеріалі для подальшого їх використання у процесі відтворення інформації; навичками узагальнення смислових одиниць володіють не повною мірою, використовують лише окремі логічні прийоми при відтворенні інформації, при спробі відтворити прослуханий матеріал намагаються систематизувати матеріал, проте інколи припускаються неточностей та плутанини.

Студенти з *низьким рівнем розвитку* мнемічної діяльності проявляють слабку здатність запам'ятовувати інформацію на слух, недостатньо використовують прийоми цілеспрямованого запам'ятовування, сприймають інформацію на слух, не намагаючись її зрозуміти; можуть скласти простий план прослуханого тексту та здійснити його часткову смислову інтерпретацію, спроможні згрупувати лише окремі елементи прослуханого тексту та не завжди можуть віднайти потрібні логічні зв'язки між частинами матеріалу; їх здатність виділити смислові опорні пункти у прослуханому матеріалі для подальшого використання у процесі відтворення інформації розвинута недостатньо; можуть відтворити лише 0% – 50% прослуханої інформації, навичками узагальнення смислових одиниць володіють недостатньо, практично не використовують логічних прийомів для відтворення інформації, здатність систематизувати

прослуханий матеріал для полегшення відтворення інформації сформована недостатньо.

Як видно з таблиці 1, аналіз динаміки мнемічної діяльності у майбутніх учителів іноземної мови на ранніх етапах професійної підготовки засвідчив, що упродовж навчання на 1 і 2 курсах рівень мнемічної діяльності у студентів загалом підвищується (з 11,9% студентів з високим рівнем на першому курсі до 15,2% студентів на другому курсі). Проте ці зміни відбуваються незначною мірою і до закінчення 4 курсу навчання залишається багато студентів із середнім (48,6%) та низьким (25,7%) рівнями мнемічної діяльності відповідно.

Результати одержаних експериментальних даних дають можливість зробити висновок, що у переважній більшості студентів упродовж професійної підготовки рівень мнемічної діяльності є недостатнім, що й зумовлює необхідність впровадження спеціальної системи роботи викладачів і психологів вузу з активізації мнемічної діяльності майбутніх учителів на ранніх етапах їх фахової підготовки.

У **третьому розділі** *«Програма цілеспрямованого розвитку мнемічної діяльності студентів засобами аудіювання у процесі вивчення іноземної мови»* обґрунтовано методологічні, змістові та процесуальні засади формуального експерименту, доведено ефективність впровадження розвивальної програми, спрямованої на активізацію мнемічної діяльності студентів та реалізованої у формі тренінгу, надано психолого-педагогічні та методичні рекомендації для викладачів щодо вдосконалення мнемічної діяльності майбутніх учителів іноземної мови.

Методологічним базисом розвивальної програми розвитку мнемічної діяльності студентів на етапі професійного навчання стали положення діяльнісного підходу про врахування специфіки тієї діяльності, в умовах якої відбувається запам'ятовування, а саме: предметний зміст діяльності, зокрема цілі, мотиви, способи діяльності суб'єкта (П.І. Зінченко, З.М. Істоміна, А.О. Смірнов), когнітивного підходу (А. Бандура, Ж. Піаже, Р. Солсо, Е. Тульвінг, Н.В. Чепелева) про моделювання психічних процесів, ключові позиції культурно-історичної теорії розвитку вищих психічних функцій особистості (Л.С.Виготський) щодо розвитку мнемічної діяльності особистості за допомогою зовнішніх дій, що переходять до площини внутрішніх інтелектуальних дій, концепції про логіко-семантичні схеми (Т. Б'юзен), принципу про ключові слова у процесі запам'ятовування (Г. Вернон).

Мета формуального експерименту полягала в розвитку мнемічної діяльності студентів засобами аудіювання у процесі засвоєння іноземної мови. Конкретними завданнями стали: узагальнення та систематизація знань та уявлень студентів про пам'ять та мнемічну діяльність; підвищення рівня мнемічної діяльності студентів шляхом послідовного розвитку навичок та вмінь аудіювання, потрібних для покращення ефективності основних процесів (запам'ятовування, збереження, відтворення) мнемічної діяльності через активізацію механізмів аудіювання за допомогою системи вправ та завдань засобами аудіювання англійською мовою; формування у студентів позитивної мотивації та оптимізування їх бажання працювати над подальшим удосконаленням мнемічної діяльності у процесі засвоєння іноземної мови. Для

реалізації поставленої мети та завдань було розроблено спеціальну програму, яка розрахована на поглиблення знань студентів про роботу мнемічної діяльності та розвиток навичок і вмінь, потрібних для підвищення ефективності мнемічної діяльності засобами аудіювання у процесі фахової підготовки.

Розвивальна програма була розрахована на 16 занять (32 години), які проводилися зі студентами 2 курсу. Кожне заняття тривало 2 академічні години і проходило після занять у позанавчальний час. Курс складався з трьох етапів. Кожен етап включав пояснювальні лекції та серію практичних завдань, які слугували досягненню загальної мети експерименту. Останнє заняття курсу було присвячено підбиттю підсумків програми та визначенню способів подальшої роботи студентів задля підвищення ефективності мнемічної діяльності.

У формульованому експерименті брало участь 45 студентів 2 курсу. Перед експериментом досліджуваних було розподілено на контрольну та експериментальну групи таким чином, що в обох групах опинилася майже однакова кількість студентів із середнім та низьким рівнями мнемічної діяльності відповідно. В експериментальній групі було 23 студенти (2 тренінгові групи – 12 осіб з факультету іноземної філології, та 11 осіб з вечірнього факультету). У контрольній групі – 22 студенти. Впровадження розвивальної програми відбувалося за моделлю, яка представлена на рис.1.

Програма включала три етапи. На першому етапі відбувалися ознайомлення студентів із програмою роботи, активізація потреби в пізнанні, мотивування до вивчення іноземної мови, усвідомлення ролі аудіювання у процесі вивчення іноземної мови, створення позитивного психологічного клімату в групі, розвиток у студентів навичок запам'ятовування на слух. За допомогою різних вправ студенти навчалися самостійно фіксувати ключові слова (семантичні центри речень) із блоку прослуханої інформації та на основі цього відтворювати зміст окремих синтагм. Протягом другого етапу студенти навчалися краще опрацьовувати і зберігати прослухану інформацію за допомогою формування в них навичок та вмінь створення різних типів логіко-семантичних схем. Логіко-семантична схема являє собою певну схему, створену на основі самостійно виділених студентами ключових слів із прослуханого тексту, де смислові зв'язки можуть бути представлені словами, символами та індивідуально підібраними образами.

Третій етап реалізації програми був сфокусований на розвитку у студентів навичок та вмінь відтворювати прослухану інформацію, спираючись на самостійно побудовані логіко-семантичні схеми. На цьому етапі основна увага приділялася активізації процесу відтворення інформації студентами.

Ефективність розвивальної програми проявилася у значній оптимізації усіх процесів мнемічної діяльності, що, у свою чергу, призвело до суттєвого збільшення кількості студентів із високим та середнім рівнями мнемічної діяльності.

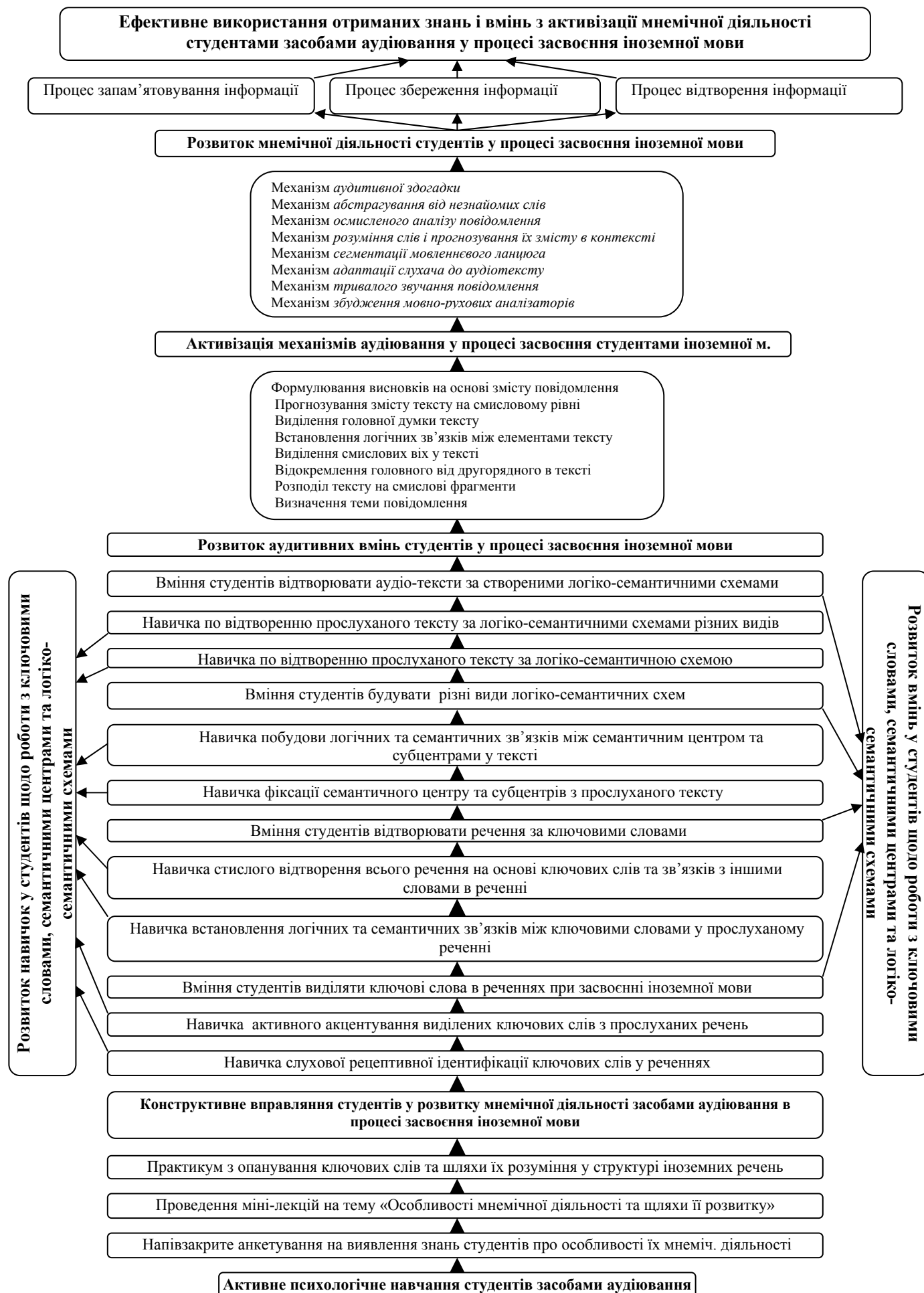

Рис.1. Модель розвитку мнемічної діяльності студентів засобами аудіювання у процесі засвоєння іноземної мови

Таблиця 2

Кількісні показники рівнів мнемічної діяльності майбутніх учителів іноземної мови в умовах формувального експерименту

Рівні	ЕГ (n=23)				КГ (n=22)			
	До експерименту		Після експерименту		До експерименту		Після експерименту	
	Абс.	%	Абс.	%	Абс.	%	Абс.	%
Високий	-	-	8	34,8	-	-	2	9,1
Середній	7	30,4	12	52,2	7	31,8	8	36,3
Низький	16	69,6	3	13,0	15	68,2	12	54,6

Як видно з таблиці 2, кількість студентів експериментальної групи, рівень мнемічної діяльності яких відповідає високому, зросла на 34,8%. Показники, які відповідають середньому рівню мнемічної діяльності студентів, зросли на 21,8% (з 30,4% до 52,2%) відповідно. Слід відзначити, що залишилася частина студентів, показники яких відповідають низькому рівню розвитку мнемічної діяльності (13%). Суттєвих змін у контрольній групі не спостерігалось.

Для визначення наявності й рівня достовірності динаміки основних показників мнемічної діяльності студентів упродовж формувального експерименту нами було використано критерій Вілкоксона і критерій знаків для порівняння залежних вибірок – кількісних показників запам'ятовування, збереження та відтворення інформації в умовах констатувального й формувального експериментів. Для порівняння достовірності кількісних показників усіх основних процесів мнемічної діяльності студентів експериментальної й контрольної груп в умовах формувального експерименту нами було використано критерії U-Манна-Уїтні й Колмогорова-Смірнова.

За результатами використання методів математичної статистики було виявлено високий рівень достовірності позитивних динамічних зрушень показників усіх змінних в учасників експериментальної групи за результатами констатувального й формувального експериментів, а також достовірності виявлених відмінностей результатів у студентів експериментальної й контрольної груп за результатами формувального експерименту ($p \leq 0,01$). Достовірність одержаних даних забезпечується їх достатньою статистичною значущістю ($p \leq 0,01$ - $p \leq 0,05$).

У цілому якісний аналіз результатів дослідження засвідчив, що відбулося поглиблення знань студентів про мнемічну діяльність та шляхи її удосконалення у процесі засвоєння іноземної мови; покращилася здатність студентів сприймати, розуміти та запам'ятовувати іншомовну інформацію на слух; підвищився рівень володіння студентами способами логічного та смислового опрацювання іншомовної інформації, сприйнятої на слух; зросла точність вербального кодування та відтворення іншомовної інформації, сприйнятої на слух; зазнала позитивних змін мотивація студентів до самостійної роботи з активізації власної мнемічної діяльності; покращилася успішність студентів на заняттях з іноземної мови.

За результатами апробації розвивальної програми нами було

запропоновано психолого-педагогічні та методичні рекомендації для викладачів з метою підвищення ефективності мнемічної діяльності студентів засобами аудіювання.

ВИСНОВКИ

У дисертації представлено результати теоретико-експериментального дослідження проблеми розвитку мнемічної діяльності студентів засобами аудіювання у процесі засвоєння іноземної мови, які полягають у визначенні теоретичних підходів до вивчення проблем мнемічної діяльності, особливостей розвитку процесів мнемічної діяльності студентів, критеріїв та рівнів розвитку, теоретичному обґрунтуванні, створенні та впровадженні програми з розвитку мнемічної діяльності студентів засобами аудіювання шляхом активізації його механізмів, а також у розробці низки практичних рекомендацій.

1. Пам'ять реалізується через мнемічну діяльність, яка являє собою складне комплексне системне психічне утворення, що забезпечує активне, осмислене, цілеспрямоване запам'ятовування, збереження та відтворення інформації за допомогою використання системи спеціальних операцій, що спрямовуються мнемічною ціллю чи завданням, поставленими перед особистістю.

Психологічний феномен мнемічної діяльності особистості юнацького віку характеризується такими особливостями, як: опосередкований характер запам'ятовування, зростання можливості керування мнемічними процесами, поступовий розвиток вербально-логічних форм запам'ятовування, логічна природа запам'ятовування, збільшення швидкості мнемічних процесів та обсягу запам'ятовування, використання смислових та раціональних способів запам'ятовування, довільний характер діяльності, саморегулююча форма запам'ятовування, перехід репродуктивних форм пам'яті в реконструктивні, перетворення дуалістичного на релятивістський метод опрацювання інформації, прогностична спрямованість, інтегративний характер мнемічної діяльності.

Механізмами аудіювання, які активізують розвиток мнемічної діяльності студентів за допомогою засобів аудіювання, є: механізм збудження мовно-рухових аналізаторів, механізм сегментації мовленнєвого ланцюга, механізм осмисленого аналізу мовленнєвого повідомлення, механізм тривалого звучання повідомлення, механізм адаптації слухача до аудіотексту, механізм розуміння окремих слів і прогнозування їх змісту в контексті, механізм абстрагування від незнайомих слів, механізм аудитивної здогадки.

2. Розвиток основних процесів мнемічної діяльності майбутніх учителів іноземної мови характеризується низкою особливостей: використанням механічних навичок запам'ятовування та переважанням низького і середнього рівнів розвитку процесу запам'ятовування; нерівномірним розвитком у процесі професійної підготовки майбутніх учителів іноземної мови операцій збереження інформації (сміслове орієнтування, групування схожих елементів, виділення смислових опорних пунктів), гальмуванням операцій групування схожих елементів і здатності виділяти опорні пункти, що зумовлює недостатній розвиток операції смислового орієнтування; низькими показниками та

недостатньою динамікою упродовж навчання у ВНЗ процесу відтворення інформації, що є результатом гальмування запам'ятовування та збереження інформації і свідченням взаємозв'язку процесів мнемічної діяльності особистості при вивченні іноземної мови.

3. Критеріями розвитку мнемічної діяльності майбутніх учителів іноземної мови нами визначено: здатність сприймати, розуміти та запам'ятовувати іншомовну інформацію на слух; володіння способами логічного та смислового опрацювання іншомовної інформації, сприйнятої на слух; точність вербального кодування та відтворення іншомовної інформації, сприйнятої на слух. Виявлені на їх основі кількісні показники дозволяють виокремити три групи студентів із низьким, середнім і високим рівнями розвитку мнемічної діяльності при вивченні іноземної мови. Переважання студентів з низьким (близько половини досліджуваних) і середнім (ще біля 40% опитуваних) рівнями та незначна позитивна динаміка впродовж професійної підготовки майбутніх учителів іноземної мови зумовлює пошук шляхів, методів і засобів активізації розвитку мнемічної діяльності студентів.

4. Методологічною основою програми з розвитку мнемічної діяльності виступили положення діяльнісного та когнітивного підходів, а також ключові позиції культурно-історичної теорії розвитку вищих психічних функцій особистості про те, що ефективність запам'ятовування особистістю іншомовних елементів значною мірою залежить від операційного складу навчальної діяльності та використання нею раціональних способів запам'ятовування; процес запам'ятовування особистістю матеріалу іншомовного характеру має бути осмисленим, систематизованим та усвідомленим; з метою полегшення процесу оволодіння іноземною мовою необхідно враховувати специфіку діяльності, в умовах якої відбувається запам'ятовування, зокрема предметний зміст діяльності (цілі, мотиви, способи діяльності особистості); запам'ятовування, збереження та відтворення іншомовного матеріалу особистістю тісно пов'язане з іншими феноменами психіки, а саме: особливостями потребо-мотиваційної сфери, світогляду та емоційно-вольових процесів; у процесі оволодіння іноземною мовою активізують мнемічну діяльність особистості зовнішні предметно-маніпулятивні дії, що поступово переходять у внутрішній план дій і перекодовують сприйнятий матеріал у певні смислові групи; ефективність запам'ятовування нової інформації іншомовного характеру залежить від внутрішньої схематичної систематизації та узагальнення життєвого досвіду особистості; перекодування інформації у процесі її збереження у вигляді логіко-семантичної сітки сприяє якісному опрацюванню нової інформації; логіко-семантичні сітки іноземної мови мають бути інтегрованими в існуючі, попередньо засвоєні, вербальні схеми особистості; інтеграція внутрішніх мотивів особистості із завданнями у сфері оволодіння іноземною мовою сприяє розвитку мнемічної діяльності та зумовлює здатність особистості стати суб'єктом власної діяльності та віднайти і засвоїти оптимальні, найефективніші прийоми запам'ятовування.

Авторська модель розвитку мнемічної діяльності студентів засобами аудіювання у процесі засвоєння іноземної мови включає активне психологічне

навчання студентів засобами аудіювання, вправлення у розвитку мнемічної діяльності, активізацію механізмів аудіювання (механізм збудження мовно-рухових аналізаторів, механізм тривалого звучання повідомлення, механізм адаптації слухача до аудіотексту, механізм сегментації мовленнєвого ланцюга, механізм розуміння окремих слів і прогнозування їх змісту в контексті, механізм осмисленого аналізу мовленнєвого повідомлення, механізм абстрагування від незнайомих слів, механізм аудитивної здогадки) через розвиток аудитивних умінь студентів.

Ефективність розвивальної програми проявилася у значній активізації всіх процесів мнемічної діяльності, що, у свою чергу, призвело до суттєвого збільшення кількості студентів із високим і середнім рівнями розвитку мнемічної діяльності й зумовило підвищення інтересу до навчання та успішності. Це дозволило сформулювати психолого-педагогічні та методичні рекомендації з розвитку мнемічної діяльності для викладачів ВНЗ.

Проведене дисертаційне дослідження не охоплює всіх аспектів проблеми розвитку мнемічної діяльності студентів у процесі вивчення іноземної мови засобами аудіювання. Перспективи подальших досліджень ми вбачаємо у дослідженні психологічних чинників розвитку мнемічної діяльності студентів у процесі засвоєння іноземної мови засобами аудіювання; психологічних особливостей аудіювання іноземних текстів студентами з різними когнітивними стилями.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті у вітчизняних фахових виданнях:

1. Жовнірук А.І. До проблеми вивчення пам'яті у психології / А.І. Жовнірук // Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Серія №12. Психологічні науки : зб. наук. праць. – К. : НПУ імені М.П. Драгоманова, 2007. – № 18 (42). – С. 59–62.

2. Жовнірук А.І. Психологічні особливості розвитку пам'яті особистості пізнього юнацького віку / А.І. Жовнірук // Гуманітарний вісник ДВНЗ “Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди” : наук.-теорет. збірн. – Переяслав-Хмельницький : Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди, 2008. – № 16. – С. 69–71.

3. Жовнірук А.І. Роль смислового орієнтування в послідовному запам'ятовуванні тексту / А.І. Жовнірук // Наукове видання ВНУ імені Л.Українки : психологічні перспективи. – Л. : ВНУ імені Л. Українки, 2008. – №11. – С. 85–94.

4. Жовнірук А.І. Психологічні особливості використання мнемічних прийомів у процесі аудіювання англійською мовою / А.І. Жовнірук // Наукове видання Інституту психології імені Г.С. Костюка АПН України. – Т. 10. Актуальні проблеми психології. – К. : Інститут психології імені Г.С.Костюка АПН України, 2008. – № 7. – С. 174–182.

5. Жовнірук А.І. Роль акцентуації цілі викладачем в процесі мнемічної діяльності студентів на матеріалі англомовного аудіювання / А.І. Жовнірук // Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Серія №12.

Психологічні науки : зб. наук. праць. – К. : НПУ імені М.П. Драгоманова, 2009. – № 25(49). – С. 174–179.

6. Жовнірук А.І. Особливості використання методу розумових карт для кращого запам'ятовування аудіотекстів на заняттях з іноземної мови / А.І. Жовнірук / Науково-практичний журнал Південного Наукового центру АПН України “Наука і Освіта”. – 2010. – № 2. – С. 8–13.

7. Zhovniruk A.I. Peculiarities of the need formation to enhance mnemonic activity of future foreign language teachers А.І. Жовнірук // Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Серія № 12. Психологічні науки : зб. наук. праць. – К. : НПУ імені М.П. Драгоманова, 2015. – № 2(47). – С. 96–103.

Статті у зарубіжних фахових виданнях:

8. Zhovniruk A. The conditions and the ways of the development of mnemonic activity of students using means of listening comprehension in the process of learning a foreign language // News of Science and Education. – Sheffield: Science and Education Ltd., 2015. – P. 36–44.

9. Zhovniruk A.I. Peculiarities of the listening comprehension mechanisms as the effective tool of the mnemonic activity development in students // Problems of Development Modern Science: Theory and Practice. – Madrid: EDEX, 2016. – P. 323–327.

Матеріали конференцій:

10. Жовнірук А.І. Психологічні особливості аудіювання як виду мовленнєвої діяльності іноземною мовою / А.І. Жовнірук // Молодь, освіта, наука, культура і національна самосвідомість : зб. матеріалів ІХ Всеукр. наук.-практ. конф., Київ 25–27 квітня 2006 р. : у 5 т. / редкол. : І.І. Тимошенко (відп. ред.) та ін. – К. : Вид-во Європ. Ун-ту, 2006. – Т. 3. – С. 76–78.

11. Жовнірук А.І. Психологічні особливості використання аудіювання для розвитку пам'яті студентів / А.І. Жовнірук // Молодь, освіта, наука, культура і національна самосвідомість в умовах європейської інтеграції : зб. матеріалів ХІ Всеукр. наук.-практ. конф., Київ, 14–16 травня 2008 р. : у 4 т. / редкол. : І.І. Тимошенко (відп. ред.) та ін. – К. : Вид-во Європ. Ун-ту, 2008. – Т. 2. – С. 20–22.

12. Жовнірук А.І. Активізація мнемічної діяльності студентів за допомогою свідомого цілепокладання в процесі англomовного аудіювання / А.І. Жовнірук // Каразінські читання : Людина. Мова. Комунікація // збірн. матер. VIII Всеукр. наук. конф., Харків, 5 лютого 2009 р.; за ред. : В.Г. Пасинок, Л.П. Зябченко. – Х. : Вид-во Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна, 2009. – С. 100–102.

13. Жовнірук А.І. Психорозвивальні технології розвитку пам'яті студентів у процесі вивчення іноземної мови / А.І. Жовнірук // Проектування соціально-розвивального середовища сучасного навчального закладу : збірн. матер. всеукр. наук.-практ. конференції, Херсон, 13–14 травня 2009 р.; за ред. Л.А. Пермінової. – Х. : Видавництво Південноукраїнського регіонального інституту післядипломної освіти педагогічних кадрів, 2009. – С. 9–12.

14. Жовнірук А.І. Організація мнемічної діяльності студентів засобами аудіювання на заняттях з англійської мови / А.І. Жовнірук // Викладач і студент : умови особистісного і професійного зростання : збірн. матер. міжнар.

наук.-практ. конф., Черкаси, 29–30 жовтня 2009 р.; за ред. Н.М. Касярун. – Ч. : Видавництво ЧНУ імені Богдана Хмельницького, 2009. – С. 79–81.

15. Жовнірук А.І. Особливості успішності мнемічної діяльності студентів / А.І. Жовнірук // тези допов. зі збірн. матер. міжнар. наук.-практ. конф., Київ, 18 березня 2010 р. / за ред. : М.Л.Смульсон, Л.М.Зінченко. – К. : Вид-во Інституту психології імені Г.С.Костюка АПН України, 2010. – С. 90–92.

16. Жовнірук А.І. Шляхи активізації логічного запам'ятовування на слух / А.І. Жовнірук // Єдність навчання і наукових досліджень – головний принцип університету : збірн. наук. праць звітної-наукової конференції викладачів університету за 2011 рік, Київ 9–10 лютого 2012 р. – К. : Видавництво НПУ імені М.П. Драгоманова, 2012. – С. 187–189.

17. Жовнірук А.І. Особенности активизации памяти студентов средствами аудирования в процессе изучения иностранного языка / А.І. Жовнірук // Личность и общество : актуальные проблемы педагогики и психологии : сборн. матер. междун.науч.-практ. конф., Новосибирск, 2012.; под ред. Н.В. Дмитриевой. – Н. : 2012. – С. 128–138.

18. Жовнірук А.І. Особливості механізму слухового сприймання як важливого фактору успішності мнемічної діяльності майбутніх вчителів іноземної мови засобами аудіювання / А.І. Жовнірук // Реалізація особистісного підходу в роботі з дітьми дошкільного й молодшого шкільного віку : збірн. матер. міжнар. заочної наук.-практ. конф., Київ, 15–17 жовтня 2013. – С. 61–68.

19. Жовнірук А.І. Особливості мнемічної діяльності особистості у процесі формування іншомовної компетентності / А.І. Жовнірук // Розвиток особистості у сучасному суспільстві : національний та етнокультурний дискурси : збірн. III щорічної Міжнар. заоч. наук.-практ. конф., Київський університет імені Бориса Грінченка, Київ, 23–25 квітня 2015 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу до журн.: {HYPERLINK” <http://www.psych.kiev.ua/Жовнірук А.І. Особливості мнемічної діяльності особистості у процесі формування іншомовної компетентності> }.

20. Жовнірук А.І. Психолого-педагогічні рекомендації щодо використання психо-розвивальних технологій розвитку мнемічної діяльності студентів засобами аудіювання в процесі вивчення іноземної мови / А.І. Жовнірук // Єдність навчання і наукових досліджень – головний принцип університету: матеріали звітної науково-практичної конференції викладачів, докторантів та аспірантів факультету філософської освіти і науки НПУ імені М.П. Драгоманова; ред. рада І.І. Дробот (голова) та ін. – К.: Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2016. – С. 207–210.

Навчально-методичний посібник:

21. Зінченко Л.М. Розвиток пам'яті студентів у процесі засвоєння іноземної мови засобами аудіювання / Л.М. Зінченко, А.І. Жовнірук // Навчально-методичний посібник. – К. : НПУ імені М.П. Драгоманова, 2009. – 35 с.

АНОТАЦІЇ

Жовнірук А.І. Розвиток мнемічної діяльності студентів у процесі засвоєння іноземної мови засобами аудіювання. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата психологічних наук за

спеціальністю 19.00.07 – педагогічна та вікова психологія. – Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова, Київ, 2017.

Дисертація присвячена вивченню особливостей розвитку мнемічної діяльності студентів у процесі засвоєння іноземної мови засобами аудіювання та виявленню шляхів активізації зазначеного феномена.

У роботі визначено теоретичні підходи до вивчення проблеми мнемічної діяльності, емпірично виявлено особливості розвитку процесів мнемічної діяльності студентів у процесі засвоєння іноземної мови, розкрито критерії (здатність сприймати, розуміти і запам'ятовувати іншомовну інформацію на слух; володіння способами логічного та смислового опрацювання іншомовної інформації, сприйнятої на слух; точність вербального кодування та відтворення іншомовної інформації, сприйнятої на слух), показники, рівні (високий, середній, низький) та динаміку розвитку цього феномена у студентів, розроблено модель і доведено її ефективність через активізацію механізмів аудіювання, запропоновано психолого-педагогічні та методичні рекомендації для викладачів іноземної мови з активізації мнемічної діяльності студентів засобами аудіювання.

Ключові слова: мнемічна діяльність, засоби аудіювання, іноземна мова, особливості мнемічної діяльності особистості юнацького віку, запам'ятовування, збереження та відтворення інформації, критерії, рівні розвитку, механізми, шляхи розвитку мнемічної діяльності студентів.

Жовнирук А.И. Развитие мнемической деятельности студентов в процессе усвоения иностранного языка средствами аудирования. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата психологических наук по специальности 19.00.07 - педагогическая и возрастная психология. - Национальный педагогический университет имени М. П. Драгоманова, Киев, 2017.

Диссертация посвящена изучению особенностей развития мнемической деятельности студентов в процессе усвоения иностранного языка средствами аудирования и выявлению путей активизации указанного феномена.

В работе определены теоретические подходы к изучению проблемы мнемической деятельности, эмпирически выявлены особенности развития процессов мнемической деятельности студентов в процессе усвоения иностранного языка, раскрыты критерии (способность воспринимать, понимать и запоминать иностранную информацию на слух; владение способами логической и смысловой обработки иностранной информации, воспринятой на слух; точность вербального кодирования и воспроизведения иностранной информации, воспринятой на слух), показатели, уровни (высокий, средний, низкий) и динамика развития этого феномена у студентов, разработана модель и доказана её эффективность через активизацию механизмов аудирования, предложены психолого-педагогические и методические рекомендации для преподавателей иностранного языка по активизации мнемической деятельности студентов средствами аудирования.

Ключевые слова: мнемическая деятельность, средства аудирования, иностранный язык, особенности мнемической деятельности личности

юношеского возраста, запоминание, сохранение и воспроизведение информации, критерии, уровни развития, механизмы, пути развития мнемической деятельности студентов.

Zhovniruk A.I. Development of mnemonic activity of students by means of listening comprehension in the process of learning a foreign language.– Manuscript.

Dissertation on acquiring an academic degree of candidate in psychological sciences, specialty 19.00.07 – pedagogical and age psychology. – National Pedagogical Dragomanov University, Kyiv, 2017.

The dissertation is devoted to the theoretical and empirical study of mnemonic activity development of students in the process of learning a foreign language by means of listening comprehension and the ways of the mentioned phenomenon intensification.

The research paper reveals the theoretical approaches to the study of mnemonic activity, empirical peculiarities of students' mnemonic activity in the process of learning a foreign language, criteria (ability to perceive, understand and memorize foreign language information perceived aurally; skills in logical and semantic processing of foreign language information perceived aurally; accuracy of verbal encoding and reproduction of foreign language information perceived aurally), indicators, levels (high, medium, low) and the dynamics of this phenomenon among students are identified, the model for the development of mnemonic activity is implemented, its effectiveness is proved through activation of listening comprehension mechanisms (the mechanism of language and motor analyzers stimulation, the sound mechanism of lasting message adjustment, the mechanism of adaptation of the listener regarding an audiotext, the mechanism of speech chain segmentation, the mechanism of understanding individual words and predicting their meanings in the context, the mechanism of reasonable analysis of the speech message, the mechanism of abstraction from unfamiliar words, the mechanism of auditory guess), psycho-pedagogical and methodological guidelines (learn the peculiarities of students' mnemonic activity; study the features of listening as a form of speech; investigate listening comprehension in the context of its use for improving the mnemonic activity of students; consider and create conditions in which listening as a kind of verbal activity will be the most effective for achieving the above objective; encourage students to explore the specifics of their mnemonic activity beside the educational process; be in constant searching for ways to develop mnemonic activity of students; demonstrate interest in the success of the students, using words of encouragement and support especially for students whose level of mnemonic activity is low; motivate students to pursue their mnemonic activity improvement after the course completion; develop the students skills of effective work with means of listening comprehension; encourage students to keep a diary of introspection; etc.) for foreign language teachers are offered to enhance mnemonic activity of students by means of listening comprehension.

Keywords: mnemonic activity, means of listening comprehension, foreign language, features of mnemonic activity of preadult age person, memorizing, storage and reproduction of information, criteria, levels of development, mechanisms, ways of development of students' mnemonic activity.

Підписано до друку 23.02.2017 р. Формат 60x84/16.
Папір офсетний. Гарнітура Times.
Наклад 100 прим. Зам. № 061
Віддруковано з оригіналів.

Видавництво Національного педагогічного університету
імені М.П. Драгоманова. 01601, м. Київ-30, вул. Пирогова, 9
Свідоцтво про реєстрацію № 1101 від 29.10.2002.
(044) 239-30-26.